

MATUZ BENCE

Esemény és egyenlőség

A romantika nyomai a kortárs francia filozófiában: Alain Badiou
és Jacques Rancière

matuzbence97@gmail.com.
ORCID: 0009-0009-7158-6575

HELIKON

Event and Equality.
Traces of Romanticism in Contemporary French Philosophy:
Alain Badiou and Jacques Rancière

Abstract

The following study intends to shed light on the presence and on the actuality of Romanticism in the thinking of two contemporary French philosophers, Jacques Rancière and Alain Badiou. The paper argues that the Hegelian conception of romantic subjectivity has an important role in the critical theory of the two thinkers and in critical culture in general.

Keywords: Romanticism, subjectivity, critical theory, critical culture, egalitarianism

Helikon 70 (2024) 4
DOI: 10.57226/Hel.2024.4.4

„Az alapelv az abszolút bensőség elve”¹ – írja Hegel a romantikus művészeti formáról. Az abszolút bensőség, avagy a szubjektivitás a romantika kulcsfogalma, és természeténél fogva számos, olykor ellentétes ábrázolásmódot tesz lehetővé a romantika különböző periódusaiban. A romantikus szubjektum éppúgy megjelenik a kiábrándultság, lemondás és *spleen* képében, mint aktív, forradalmi, már-már omnipotens alakjában. A bensőség az ellentétek áthidalása révén végtelenként tételeződik:

Az istenkör különös jellemei egyetlen egységgé zsugorodnak, a tarka, színgazdag világ egyetlen fényponttá sűrűsödik. Így e kör igencsak beszűkülni látszik. Miközben azonban az egész tartalom a szubjektív emberi lélek pontjába sűrűsödött, miközben minden folyamat erre a pontra redukálódott, a tartalom köre egyszersmind végtelenül ki is tágul, korlátlan sokféleséget fog át.²

Ennek a dialektikának a különböző aspektusait Jacques Rancière és Alain Badiou meglehetősen eltérő stratégiák mentén dolgozzák ki, ugyanakkor nagyrészt hegeli ihletettséggű filozófiájuk és az abban tárgyalt kérdéskörök tematikus egybeesése megfelelő összehasonlítási alapot látszanak nyújtani ahhoz, hogy a két gondolkodó téziseinek összevetésével általános képet alkothassunk a romantika kortárs francia felfogásáról. Noha a két szerző kimondottan nem, vagy csak ritkán hivatkozik a romantikára esztétikai, illetve eszmetörténeti okfejtésekben, a kritikai elmélet keretein belül különösen a szubjektum lehetséges emancipációjának kérdésköreit tárgyalják, ami hagyományosan a romantika fő tárgyköreibe illeszkedik. Rancière és Badiou ennyiben tehát tekinthetők a romantikus eszmetörténeti hagyomány kortárs folytatóinak.

Az alábbiakban a két gondolkodó kritikai elmélethez való viszonyát, ezen keresztül pedig a romantikához való viszonyát fogom részletezni annak érdekében, hogy ez utóbbi fogalom jelenlegi francia elgondolásának főbb irányait összekapcsoljam. Az elemzés során leginkább Bagi Zsolt *Az esztétikai hatalom elmélete* című értekezésének egyik központi különbségtételére fogok támaszkodni, amely a kritikai kultúrán belül elválasztja a disszenzuális és a konszenzuális kultúrát. Ez a fogalmi háló segíthet felfedezni Rancière és Badiou kultúraértelmezésének főbb különbségeit, amelyek részben leképezik, részben továbbgondolják a romantika hegeli koncepciójának szubjektumfogalmát.

¹ G. W. F. HEGEL, *Előadások a művészet filozófiájáról*, ford. ZOLTAI Dénes (Budapest: Atlantisz Könyvkiadó, 2004), 232.

² Uo., 236.

KRITIKA ÉS ROMANTIKA

„A kritika nemcsak rámutat a tévedésre, hanem termeli az újat. Ebben az értelemben a kritikai kultúra feladata az, hogy konstruktív módon hozzon létre új kulturális keretrendszert, új képzeletet, és egyben ütköztetnie kell azt a tömeg képzeletével.”³ Ennek fényében a kritikai kultúra mint a kultúra ön-reflexiója⁴ magában hordozza a romantika alapmozzanatait, amennyiben előfeltételezi azt a szubjektumot, amely egyrészt belátja, „magába sűríti” mindazt, ami számára adott, másrészt túl is lát azon, avagy „végtelenül ki is tágítja” saját képzeletét.

A tévedésre való rámutatás számba veszi és problematizálja a meglévőt, ami Platón *Az állam* című műben kifejtett barlanghasonlatától kezdve Karl Marxon és Guy Debord-on át egészen Badiou-ig és Rancière-ig a kritikai elmélet alapját képezi. Ennek a hagyománynak a romantikus mintázata a szubjektum azon műveletében érhető tetten, amely – hegeli terminológia szerint – az absztrakt jelenséget a maga viszonyrendszerében elhelyezve konkretizálja. A szubjektum kezdetben felismeri, hogy a világ problematikus, számára idegen, hogy azután épp a problematizálás folytán reintegrálja, megértse azt. A romantikus művészetben szintén megfigyelhető ez a dialektika, amelyben „[...] a tárgy nem adekvát a lélek bensőségességével. Tematikus anyag és szubjektivitás különválik egymástól; a továbbhaladást a két oldal egybeképződése jelenti, míg csak újra be nem következik a kettéválás.”⁵ Az egybeképződés és kettéválás a kritikai elméletben voltaképpen a probléma felismerése (például hogy a barlangbéli árnyékvilág nem teljes valóság, Marx értelmezése szerint pedig az áru nem tárgy), majd átlátása (hogy tudniillik az árnyak a tűz kivetülései, az áru pedig társadalmi viszonyrendszer).⁶

A kritikai kultúra másik alapmozzanata, az új felmutatása szintén kettős: történhet disszenzuális vagy konszenzuális úton. Konszenzuális kultúra alatt Bagi Zsolt a *sensus communis* termelését, egyfajta érzéki közösség létrehozatalát érti, amelynek alapelve a részvételiség, modellje pedig a közvetlen demokrácia.⁷ A szerző ide sorolja az utcai művészeteket és minden művészeti gyakor-

³ BAGI ZSOLT, *Az esztétikai batalom elmélete* (Budapest: Napvilág Kiadó, 2017), 106.

⁴ Uo.

⁵ HEGEL, *Előadások a művészet filozófiájáról...*, 251.

⁶ A részben platonista ihletettséggű kritikai elméletek részletesebb bemutatásához, illetve Alain Badiou Platón-értelmezésének kritikájához lásd SIPOS BALÁZS, *Az elnémított mimézis (visszhangja)*, hozzáférés: 2024.10.31, https://theatron.hu/theatron_cikkek/az-elnemított-mimézis-visszhangja/.

⁷ Vö. BAGI, *Az esztétikai batalom elmélete*, 107–109.

latot, ami közvetlen hozzáférést enged az alkotás és értelmezés folyamatához. A konszenzuális kultúra romantikus vetülete abban a potenciálban figyelhető meg, hogy az „egybeképződés” a szubjektum és a tematikus anyag között közvetlenül létrejöhet. Más szóval a résztvevő alany újra létrehozhatja adekvát viszonyát a tárggyal, ennek eredményeképpen pedig magáénak érezheti a művészeti tárgyat. A konszenzuális kultúra ezt a mozzanatot közösségi szintre emeli; ez teszi alkalmassá a *sensus communis* termelésére.

A disszenzuális kultúra közel sem demokratikus elveken nyugszik, a közösség pedig csak annyiban bír számára jelentőséggel, amennyiben a vélemény-ütközés, a disszenzus terepéül szolgál. Célja nem a *sensus communis*, hanem radikálisan új nézőpontok megteremtése, a kulturális horizont kitágítása. Alapelve:

Az emancipáció nemcsak a társadalmi konfliktusok elrendezgetésének az ígérete, hanem az egyetemességé. Az ember egyetemes lényé, saját magát a teljes világ kontextusában felismerő és elismerő és termelő lényé való nevelése pedig szükségképpen végtelen feladat. Nincs kész ember, mert nincs kész kultúra, sőt nincs kész természet sem.⁸

Az ember mint „egyetemes lény”, amely a „mindenséggel méri magát”, hagyományosan romantikus toposz. Ez az elv képeződik le többek közt Faust alakjában. A romantikus szubjektivitás – amely Hegel szerint mintegy magába sűríti és egyben végtelenül kitágítja a világot – észlelhető a disszenzuális kultúra által felvetett végtelen feladatban.

ESEMÉNY ÉS DISSZENZUS

Alain Badiou számos filozófiai műve közül a *Théorie du sujet* (A szubjektum elmélete), illetve a háromkötetes *L'être et l'événement* (Lét és esemény) alkotja a szerző munkásságának gerincét. Badiou életműve egy monumentális filozófiai projekt hordozója. A szerző nem kevesebbre vállalkozik, mint hogy önálló, matematikai és eseményalapú lételméletet, illetve ezzel szorosan összefüggő szubjektumelméletet dolgozzon ki.

Az időrendben első, 1982-es *Théorie du sujet* című kötet Badiou szubjektumelméletének fő műve. A szerző ennek keretében leszögezi, hogy a szóban forgó szövegben az általa kidolgozott „strukturális dialektika” hegeli ihletésű

⁸ Uo., 107.

módszer, amely „két alapvető ontológiai elvhez igazodik: a működés (*processus*) elsőbbségéhez a nyugalmi állapottal (*équilibre*) szemben, és a változás mozzanatának elsőbbségéhez az identitás afirmációjával szemben”.⁹ A nyugalmi állapot és az identitás tehát másodlagos Badiou szubjektumszemléletében, a hangsúlyt pedig a dinamikus működésre és a folytonos átalakulásra helyezi a szerző. A badiou-i strukturális dialektika ennek folytán olyan szubjektumelméletre vezet a *Théorie du sujet*-ben, amely alapvetően a disszenzuson alapszik, vagyis a doxának ellenszegülő, kezdeményező alanyon. Ez a szubjektum (valójában szubjektum-hatás (*effet-sujet*), mivel ennek az alanynak nincs állandó identitása) működését négy instanciától és azok kölcsönhatásaitól teszi függővé Badiou: felettes én, igazságtétel (*justice*), szorongás, bátorság.¹⁰ A szubjektumhatás a felettes én (és korrelátumai, mint az állam, a törvény stb.) illetve a szorongás hatására bátorságban fejeződik ki, amely az igazságtételben (*justice*) létrehozza saját igazságát.¹¹ A szerző többek között Antigoné történetével és a kommunista mozgalmakkal példázza elméletét, hangsúlyozva, hogy a szubjektiváció alapvetően disszenzuális. A badiou-i alanyiség tehát a disszenzus útján létrehozott igazság mozzanatán alapszik.

Amennyiben a disszenzuális kultúra, ahogyan azt Bagi Zsolt nyomán kifejtettük, nem demokratikus elven működik, Badiou filozófiájának további alakulása szintén a kritikai kultúra disszenzuális elgondolásába illeszkedik. A *L'être et l'événement* (*Lét és esemény*), illetve annak második és harmadik kötet, a *Logiques des mondes* (*Világok logikái*) és az *Immanence des vérités* (*Az igazságok immanenciája*) ontológiai megalapozását nyújtják a *Théorie du sujet* szubjektumelméletének. A *Lét és esemény* a maga eseményalapú lételméletével adja meg a szubjektiváció lehetőségi feltételét, amely szerint a szubjektiváció csak egy eseményhez való viszonyulásban, pontosabban egy eseményhez kötődő igazságeljáráásban (*procédure de vérité*) lehetséges. Az esemény Badiou szerint azonban természeténél fogva ritka és előre nem látható. Eseményjellege épp abban áll, hogy az adott viszonyokból nem levezethető, nem belátható.¹² Ilyen esemény a kereszténységben Jézus eljövetele, a történelemben a forradalmak, a tudományos áttörések vagy az új művészeti irányzatok megjelenése. Ennek értelmében azonban a szubjektiváció lehetősége is ritka, vagyis szemben a konszenzuális kultúrafelfogással, a szubjektiváció kevesek kiváltsága, akik éppen a *sensus communis* ellenében olyasmit tárnak fel, ami az adott viszonyok

⁹ Alain BADIOU, *Théorie du sujet* (Paris: Seuil, 1982), 71. Amennyiben nincs megjelölve fordító, a francia szövegrészletek saját fordításaim – M. B.

¹⁰ Lásd BADIOU, *Théorie du sujet*, 191.

¹¹ Uo.

¹² Lásd Alain BADIOU, *L'être et l'événement* (Paris: Seuil, 1988), 199–204, 223–225.

között elképzelhetetlen. Mindemellett a szubjektum és az általa létrehozott igazság csak négy területen képes fenntartani magát:

Egy ideális igazságkeresés, és ami e keresés *véges* instanciája, amely – meglátásom szerint – maga a szubjektum, ahhoz kötődik, amit generikus eljárásoknak nevezek (négy létezik: a szerelem, a művészet, a tudomány és a politika).¹³

A generikus eljárás matematikai ihletésű fogalom, amely Badiou filozófiájában végtelenségig folytatható eljárást takar, végtelen számú lehetőségekkel. Az alany ebben a generikus eljárásban képes újabb és újabb szituációkat létrehozni, ami végső soron fenntartja a szubjektívációt, amíg az eljárás be nem végződik egy addig ismeretlen igazság reprezentációjával, vagyis a szituációba való teljes mértékű integrálásával, normalizálásával.¹⁴

Mindezek fényében Badiou filozófiája nagy mértékben kötődik a disszenzuális kultúrához és annak romantikus mintázataihoz. A szubjektum a végtelen felé törekszik, méghozzá konfrontatív módon, hogy felmutassa az őt létrehozó igazságot. Teszi mindezt a politika, a tudomány, a művészet és a szerelem területén, avagy a romantikus zsenire leginkább jellemző közegben. Mindazonáltal Badiou visszajára is fordítja a romantika egyik alapvetését: nem a szubjektum hozza létre az igazságot, hanem az igazság (avagy esemény) a szubjektumot, amint azt összefoglaló igényű kötetében, az *Immanence des vérités*-ben is megfogalmazza.¹⁵

EGYENLŐSÉG ÉS KONSZENZUS

Jacques Rancière filozófiájára közel sem annyira jellemző a rendszeralkotó igény, mint Badiou gondolkodására. Érdeklődése középpontjában a politika és az esztétika határterületei, összefüggései állnak, vizsgálódásait pedig rendre konkrét elemzésekre és esettanulmányokra alapozza. Gondolkodásában mindazonáltal állandónak tekinthető a politikai értelemben vett egyenlőség-elv nemcsak filozófiai, de esztétikai megalapozása is. Az egyenlőség ennek megfelelően Rancière munkásságának központi fogalma, amelynek segítségével

¹³ BADIOU, *L'être et l'événement*, 23.

¹⁴ Uo., 377.

¹⁵ Lásd: Alain BADIOU, *L'immanence des vérités* (Párizs: Seuil, 2018), 29.

vel nemcsak politikai folyamatokat elemez, hanem műértelmezései, esztétikai gondolatmenetei is az egyenlőség fogalma köré szerveződnek.

Rancière ezt az egyenlőséget – különösen az 1990-es évektől kezdve – az irodalmi nyelvvel modellezi, pontosabban azzal az irodalmi nyelvvel, amely a 19. századra kristályosodik ki mint önálló, a köznapi referenciális szóhasználattól elkülönült nyelvi funkció. Az önállósult irodalmiság létrejöttét Rancière egyenesen esztétikai forradalomnak nevezi, amely kétségbe vonja a tények és a fikció közötti alapvető, Arisztotelész *Poétikájáig* visszanyúló megkülönböztetését:

Az esztétikai forradalom két dolog összehangolásával rendezi újra a játékteret: a tények, illetve a fikció és a történelemtudomány új típusú racionalitásának okságai közötti határok elmosásával. Annak kinyilvánításával, hogy a költészet alapelve nem a fikció, hanem a nyelvi jelek egy bizonyos elrendezése, a romantika kora elmosza azt a választóvonalat, amely elkülönítette a művészet hatáskörét a nyelvi megnyilatkozások és a képek hatáskörétől. Emellett elmosta azt a határt is, amely a tények és a történetek okságai között állt fenn.¹⁶

Rancière tehát nem a nyelven kívüli, többnyire társadalmi befolyások elutasításaként értelmezi az irodalmi nyelv autonómiáját, mint tette azt többek közt Pierre Bourdieu,¹⁷ hanem az érzékelés új felosztásának kísérleteként. Ez a kísérlet a tény és a fikció közötti határ megkérdőjelezésével egyben azt a hierarchiát is megkérdőjelezi, amely elválasztaná a mellékest a lényegestől, ami megfigyelhető Rancière leggyakoribb irodalmi példáiban: Balzac és Flaubert szövegeiben, illetve a 19. századi regényirodalom legnagyobb részében. Irodalmi igénnyel ábrázolják a hétköznapiak legbanálisabb tárgyait, jeleneteit, színhelyeit, vagyis irodalmi jelentőséget kap mindaz, amit eladdig a fikció nem tartott kidolgozásra érdemesnek. „*Minden beszél*. Ez egyben azt jelenti, hogy a reprezentáció hierarchikus rendje is megszűnik. [...] Minden egyenlő, egyenlően fontos, egyenlően jelentéssel”¹⁸ – írja Rancière a *L'inconscient esthétique* (Esztétikai tudattalan) című munkájában.

Ahogy a *Le partage du sensible* (Az érzékelhető felosztása) című kötetében is rámutat a szerző, a fikció és a tény, illetve a jelentőségteljes és a lényegtelen

¹⁶ Jacques RANCIÈRE, *Le partage du sensible* (Paris: La Fabrique, 2000), 56–57.

¹⁷ Lásd PIERRE BOURDIEU, *Les règles de l'art* (Paris: Seuil, 1992).

¹⁸ Jacques RANCIÈRE, *L'inconscient esthétique* (Paris: Galilée, 2001), 37 [kiemelés az eredetiben].

előbb vázolt egyenlősítése, nemcsak esztétikai, hanem politikai jelentőséggel is bír. A címben is megadott kulcsfogalmat a következőképpen definiálja Rancière: „Az érzékelhető felosztásának hívom az érzékelhető evidenciáknak azt a rendszerét, amely egyszerre ad rálátást a közösre és annak felosztásaira, amelyek meghatározzák a közösben mindennek a kijelölt helyét és részét.”¹⁹ Ennek értelmében a politika és a művészet funkciója az egyéni érzékelés síkján nagy mértékben megegyezik. A látható és a rejtett közötti különbség épp annyira érzéki (esztétikai), mint politikai, akárcsak a lényeges és a lényegtelen felosztása, amely épp annyira központi kérdés a művészetben, mint a politikában.

Rancière ugyanakkor tovább is megy ezen a megállapításon, és rámutat, hogy az érzékelhető felosztása és a fikcióalkotás szervesen összefügg a cselekvéssel:

[...] a romantikának nevezett korszak egészében ugyanaz a kényszerképzet van hatással a művek felépítésére és kísérti azok történetvezetését: a cselekmény kudarcának kényszerképzete. A cselekmény, mint tudjuk, nem merül ki abban a pusztán tényben, hogy csinálnak valamit. A cselekmény a gondolkodás egy módja, a racionalitás egy bizonyos struktúrája, amely meghatározza a társadalom legitim viselkedési normáit és a fikcióalkotás normáit.²⁰

Ebből kifolyólag nemcsak a fikció és a tény, a lényegtelen és a lényeges, hanem a gondolkodás és a cselekvés közötti közkeletű különbségtétel is megkérdőjeleződik Rancière filozófiájában, ami tovább erősíti esztétika és politika összefüggését a szerző filozófiájában. A fentebb idézett szövegrész bevezeti azt a tézist, mely szerint a 19. századi regényben a cselekmény viszonylagos háttérbe szorulása a leírás javára egyben megszünteti a lényegében hierarchikus, ok-okozati, alá- és fölérendeltségi viszonyokon alapuló arisztotelészi cselekményfelfogást. „A cselekményhez véges világra, körülírható tudásra, kiszámítható oksági formákra és megválogatott cselekvőkre van szükség. Márpedig épp ez a körülhatároltság látszik elveszni Balzac és utódai számára.”²¹ Az esztétikai forradalom ebben az értelemben a racionalitás új formáját teremti meg, amelyben háttérbe szorul a lényegtelen részlet fogalma. Az ennek jegyében írt irodalmat (vagy bármely szöveget) Rancière az „írás demok-

¹⁹ RANCIÈRE, *Le partage du sensible*, 12.

²⁰ Jacques RANCIÈRE, *Le fil perdu* (Párizs: La Fabrique, 2014), 101.

²¹ Uo.

ráciájának” is nevezi, amelyben minden elem, beleértve az író és a leírtakat, lényegében egyenrangú.²²

Rancière filozófiája tehát végső soron a fikció és a textus révén artikulált radikális egyenlőséget dolgozza ki, amely kihat a racionalitás és a cselekvés formáira egyaránt. Ebben az értelemben a rancière-i elmélet markánsan konszenzuális kritikai kultúrát alapoz meg. Az irodalom ennek fényében olyan instancia, amely az érzékelés új módozatainak kidolgozása révén a közösségi-ség és a közös tér újradefiniálására és újrafelosztására alkalmas. Megteremtí a közösség és a közös érzékelés, avagy a konszenzus alapvető feltételeit. Rancière számára a 19. század – amelyet rendre a romantika korának is nevez – kiemelt jelentősége abban rejlik, hogy a kor irodalma – különösen a regényirodalom – teremtette meg az érzékelhető felosztásának legszélesebb, avagy legdemokratikusabb elrendezését, amelyben a szignifikáns és az inszignifikáns különbsége feloldódni látszik. Más szóval, ez a korszak volt képes a legszélesebb konszenzus megteremtésére, mivel a korabeli irodalom egyenrangúan, egy síkon értelmezi a közösséget és az érzékelhető egyaránt.

A rancière-i gondolat romantikus alapja a fentiek alapján abban ragadható meg, hogy az egyenlőségelvű konszenzusteremtés végső soron a szubjektum és a külvilág adekvát, nem elidegenedett viszonyának létrehozatalát célozza meg. A Rancière által kidolgozott konszenzus ebben az értelemben a szubjektum kiterjesztése és kapacitálása arra, hogy a művészetten keresztül birtokba vegye a számára idegent.

Mindemellett Rancière filozófiájának fényében különösen kétértelművé válik Hegel állítása a romantikus művészet végkifejletéről. „A tárgy kilépett a művész saját énjének hatásköréből, a *raisonnement* olyannyira szabaddá, a tárgy olyannyira külsődlegessé vált, hogy a művészet szabad, szubjektív ügyesség dolga lesz, amely számára a tárgy közömbös.”²³ Ez a közömbösség Rancière olvasatában demokratikus közömbösség, amely közösséget teremt, és ennyiben éppúgy jelenti a közömbösség ellentétét is, avagy a bevonódást, és éppen a szabad *raisonnement*, vagyis a nem hierarchizáló racionalitás révén. Ebből kitűnik, hogy míg Hegel közönyt lát a hierarchia megszűntében, addig Rancière éppen a hierarchiából következő kategorizációban észleli – ha nem is közömbösséget – az elidegenedést.²⁴

²² Lásd JACQUES RANCIÈRE, *Politique de la littérature* (Paris: Galilée, 2007).

²³ HEGEL, *Előadások a művészet filozófiájáról...*, 257.

²⁴ Legújabb kötetében a szerző kifejti a közöny és az elnyomás szoros összefüggését Csehov *A bíróság* című elbeszélésének elemzésében: „Nem igazán számít, hogy a vádlott bűnös, vagy ártatlan. Ami fontos, hogy minden úgy folytatódjon, mintha sohasem történt

Az eddigiek alapján arra juthatunk, hogy Badiou és Rancière a romantikus szubjektum egy-egy ellentétes aspektusát integrálják a gondolkodásukba. Mint az Hegel romantikafelfogásában megfogalmazódik, a romantikus szubjektum egyszerre „sűríti magába” és „tágítja a végtelenségig” a külvilágot, amellyel hol azonosul, hol elveti azt. Badiou eseményalapú, mindig valamiféle kivételes előőrsöt feltételező, ennélfogva disszenzuális kultúrakoncepciója olyan szubjektumot feltételez, amely a lehetőséghorizont folytonos tágítását célozza meg. Rancière kritikai elmélete ezzel szemben radikálisan egyenlőségelvű és inkluzív, az általa feltételezett szubjektum fókusza pedig inkább az elidegenedés felszámolására, a külvilággal való adekvát viszony restaurációjára helyeződik, mint a radikálisan új felmutatására, aminek folytán elkülönbözhetne környezetétől. Ennek fényében Badiou és Rancière filozófiájának ellentétei nagy mértékben leképezik a hegeli értelemben vett romantikus szubjektum dialektikáját, amely a külvilág integrációjának és a meghaladásának mozzanatain keresztül bontakozik ki. A két gondolkodó emellett meg is haladja Hegel némely tézisé: Badiou szubjektíváció-értelmezésében a külvilágnak van logikai elsőbbsége, amennyiben a szubjektum létrejötte rajta kívül álló eseménytől függ. Rancière-nél pedig a Hegel által „közömbösnek” minősített szabad, antihierarchikus racionalitás épphogy a közösségi bevonódás előfeltétele. A romantika alapvető mintázatai tehát egyrészt materialista, másrészt – a racionalitás formáit tekintve – hierarchiaellenesebb árnyalatokkal továbbra is tetten érhetők a kortárs francia kritikai gondolkodásban, különös tekintettel Alain Badiou és Jacques Rancière munkásságára.

 HELIKON

volna semmi a ventilátor és a törvény fogaskerekeinek zúgásán kívül. Épp ez a szolgaság: nem a közember alávétése a rend képviselőinek, hanem a közös alávettetésük ugyanannak az ismétlődésnek”. Jacques RANCIÈRE, *Au loin la liberté* (Paris: La Fabrique, 2024), 14–15.